

Tyrkiet og EU: Medlem af Familien eller godt Naboskab?

af Wolfgang Mostert, cand.oecon.&phil.

På EU's topmøde i København 6. december 2002 skal EU's regeringschefer, udover at give grønt lys for optagelsen af ti nye medlemslande, tage stilling til om Tyrkiet skal gives en dato for, hvornår landet kan begynde optagelsesforhandlinger med EU. Tyrkiets nye stærke mand, Recep Erdogan har været på rundrejse til flere EU-hovedstæder for at presse en dato igennem, og USA's George Bush har i direkte breve til EU-landenes regeringschefer opfordret til det samme.

Tyrkiet vil få en dato, eller en dato for hvornår datoen bliver givet. Dermed er det formelle skridt taget mod Tyrkiets uundgåelige senere optagelse i EU. Forhandlingerne og Tyrkiets senere medlemskab vil for begge parter blive en dybt frustrerende proces. Af to grunde er det ikke et naturligt ægteskab, der skal indgås.

En optagelse af Tyrkiet rokker ved EU-projektets selvforståelse: landenes samhørighed under det europæiske kulturfællesskab. Kultur/civilisation består af fælles objektive elementer: historie, religion, institutioner og skikke, samt af den subjektive selv-identifikation. Tyrkerne hverken er eller føler sig som europæere. End ikke tyrkere, der er født, opvokset og bosat i europæiske lande udvikler en fællesskabsfølelse med landets befolkning. Den manglende identitet med de lande, tyrkiske emigranter bor i, viser sig i ønsket om at bevare tyrkisk statsborgerskab og i mønstret for den tyrkiske bosættelse i EU: de spredte "mini-Ankara" der oprettes, hvor tyrkere bosætter sig, er enklaver, tro kopier af hjemlandets kultur, der minder om den antikke verdens græske og jødiske kolonier i Middelhavsområdet. Endvidere viser den sig i opinionsundersøgelser – for eksempel erklærer 80% af unge tyrkere født i Tyskland, at de aldrig vil føle sig tysk.

Optagelsen kræver derfor en omtolkning af fællesskabstanken i EU, hvilket tilhængere af Tyrkiets medlemsskab er i færd med. Det hævdes, at EU udelukkende er et økonomisk fællesskab, og at det kulturelle fællesskab kan reduceres til anerkendelse af grundlæggende principper for demokrati og menneskerettigheder.

Denne holdning påkalder to kommentarer. For det første er det urealistisk at forvente at en fællesskabsfølelse kan bygges op omkring accept af principper – der findes ingen fortilfælde i verdenshistorien for dette. For det andet viser netop den nuværende tyrkiske regerings hastværk med vedtagelse af "demokratiske" love dybden af den kulturelle grøft på dette punkt. Det er ikke eksistensen af formelle love der skaber et demokrati, men befolkningens holdning dertil, samt myndighedernes samvittighedsfulde administration af vedtagne love.

Den anden grund er de store strukturelle og udviklingsmæssige forskelle mellem EU og Tyrkiet. De gør Tyrkiets optagelse ensbetydende med udskrivelse af en kæmpecheck, som EU's skatteydere skal udfylde hvert år i mange år. Det bliver rasende dyrt at få bragt Tyrkiets infrastruktur og administration op på det niveau, der kræves for at opfylde "acquis communautaire", EU's fælles regelsæt. EU har, især siden Maastricht, udviklet en solidaritetspolitik, hvor mindre velhavende lande får overført netto-tilskud gennem EUs struktur- og regionalfonde, og da Tyrkiets BNP per indbygger er lav, påføres EU en betydelig social tilskudsforpligtelse. EU's landbrugspolitik, et stykke historisk vraggodt fra 1958, hvis formål var at finde en mekanisme til at overføre tyske skatteyderpenge til Frankrig, vil give forhandlerne hovedbrud, der får problemerne med Polens

landbrug til at ligne pebberrødder – 42% af den tyrkiske arbejdsstyrke er beskæftiget i landbruget mod 28% i Polen. At få den samlede regning fordelt på de enkelte EU-lande vil give anledning til spændinger i Ministerrådet, og internt i landene til diskussioner om det berettigede i at store summer bruges på Tyrkiet i stedet for til en generel forøgelse af ulandsbistanden. For Danmark må der realistisk forventes en øget betaling til EU på tre til fire milliarder kroner per år. Herudover vil medlemskabet øge den tyrkiske migration til Europa og belaste socialbudgetterne i modtagerlandene.

I lyset af kulturkløften er det relevant at stille spørgsmålet: ”Hvorfor vil Tyrkiet ind i EU?”

Tyrkiets ansøgning er motiveret af tre faktorer: politik, psykologi og penge.

Den politiske opbakning er forbløffende bred og heterogen. Kemalisterne, arvtagerne efter Atatürk, der er fast besluttede på at forvandle Tyrkiet fra et samfund, hvis vækst holdes tilbage af forældede institutioner, sædvaner og religiøse holdninger til et vestligt samfund, står bag den oprindelige ansøgning fra 1965. De ser EU-medlemskab som en moderniseringstvangsjakke, der sikrer en fortsat udvikling af reformprogrammet i Tyrkiet. Den moderate islamist Erdogan ser modsat EU som et middel til at fri landet fra militærets indblanding i politik, især dets bekæmpelse af islamistiske tendenser. Mindretallene i Tyrkiet – kurderne og armenske kristne - ønsker EU-medlemskab, fordi det giver øget beskyttelse af deres kulturelle rettigheder.

Den psykologiske faktor er manglende kulturel og national selvtillid: man er ikke som Norge eller Schweiz sig selv nok. I 1965 så Tyrkiet historisk fjendtlighedsindede lande mod vest i Grækenland og Bulgarien, og mod nord i Sovietunionen. Mod syd og øst lå de muslimske lande Syrien, Irak and Iran, hvoraf de første to så Tyrkiet som efterkommer af den osmanniske besættelsesmagt. I mangel af et naturligt pejlingspunkt, så Tyrkiet mod EF, NATO, OECD og Europarådet.

Den tredje faktor er ønsket om penge fra EU. Den er i det lange løb, den dominerende, hvilket illustreres af Grækenlands, Spaniens og Polens optagelse: ideelle motiver fremhæves og køres i stilling under de indledende tiltrædelsesforhandlinger, men drukner i Euros lige så snart den endelige tiltrædelsesdato ligger forude. Grækenland, blev optaget af Ministerrådet mod EF-kommissionens modstand fordi ministrene ønskede at sikre landet mod en fremtidig gentagelse af militærdiktaturet. Lige så snart Grækenland var indenfor døren i 1979, brugte landet de daværende enstemmighedsregler som et afpresningsmiddel til systematisk at tiltvinge sig finansielle fordele, en politik der accelererede Rådet senere vedtagelse af flertalsafstemninger. Spanien optagelse blev ligeledes markedsført som et middel til at styrke demokratiet i landet, hvilket det givetvis har gjort. Spanien viste sin taknemmelighed ved konsekvent fra dag et at føre en benhård forhandlingstaktik: set med spanske øjne er EU først og fremmest en finansiell malkeko for spanske interesser. Polen har allerede under tiltrædelsesforhandlinger kørt hårdt på, og forventes at blive en besværlig forhandlingspartner og et dyrt medlem. Ansøgerlandenes hårdnakkede kamp om flere Euros fik, efter Anders Fogh-Rasmussens EU-formandsforhandlinger med de ti lande, Lykke Friis fra Dansk Udenrigspolitisk Selskab til at kommentere, at man synes at ”glemme det historiske perspektiv i optagelsen”. Det skyldes den simple kolde kendsgerning, at perspektivet er fortid, fra det øjeblik der er truffet principbeslutning om medlemskab. Fra da af, er der kun en ting der er inde i hovedet på forhandlerne, og det er euros.

Som økonom ville jeg have mindre imod den finansielle byrde af et tyrkisk medlemskab, hvis jeg var overbevist om, velfærdstabet for danske/europæiske skatteborgere gennem reduceret privat

og/eller offentligt forbrug var mindre end den velfærdsgevinst der gennem pengeoverførslen skabes i Tyrkiet. Desværre er det næppe tilfældet. EU er en drønende succes indenfor lovgivning og udvikling af fælles regler og politikker. Det er kun de krumme agurker og flugtskiltene i hotellerne, folk kan komme i tanke om, når de skal finde dårlige eksempler blandt de tusindvis af direktiver, der er vedtaget. Men, hver gang der er penge involveret – hvad enten det er landbrugsordninger, udviklingsbistand, regionalfondene eller socialfonden – så er EU's kvalitetsniveau middelmådig til ringe. Der er for meget bureaukrati, sløseri og ”showbusiness” involveret fra EU-kommissionens side, mens ressourceanvendelsen på modtagerside ofte bliver kunstigt forvredet af eksistensen af EU-medfinansiering til specifikke formål.

Hvis vi nu vender os bort fra omkostningssiden og mod udbyttesiden, hvad positivt får EU så ud af tyrkisk medlemskab? Der fremføres to såkaldt strategiske grunde.

Den amerikanske regering, der forventer at Tyrkiets medlemskab fremmer Israels sikkerhed, markedsfører skræmmebilledet af muslimsk ekstremisme, der udløses, hvis Tyrkiet ikke optages. En artikel af Max Boot, senior medlem af USA's Council of Foreign Relations i Herald Tribune er illustrativ. ”Skønt Tyrkiet har været medlem af NATO siden 1952, kan landet stadig ikke komme videre i sine bestræbelser på at blive medlem af EU. Det er et helt indlysende eksempel på geopolitisk vanvid. Tyrkiet er den mest moderate og demokratiske af de muslimske lande. Ved at afvise Tyrkiets anmodning om medlemskab øger EU sandsynligheden for, at landet vil orientere sig mod den ekstremisme, der kendetegner dets mellemøstlige naboer, og dermed vil landet blive et kæmpeproblem på Europas dørtærskel.”

Argumentet, der på det seneste fremføres også af Gerhard Schröder, der så inderligt ønsker at George Bush igen ringer til ham, samt af Blair – hvilket ikke kan overraske nogen - fremføres som en løs påstand, der ikke underbygges! Gode grunde taler nemlig imod at en ikke-optagelse af Tyrkiet i EU skulle udløse et nationalt trauma, der kaster Tyrkiet ind i fundamentalismens dynd.

For det første vil EU under alle omstændigheder løbende udvide samarbejdet med Tyrkiet. ”Alle”, sandsynligvis på det seneste også Grækenland, ønsker en uddybelse af samarbejdsrelationerne. Uden at være medlem vil Tyrkiet - ligesom Norge og Schweiz - deltage på lige fod i en række forskningsprogrammer, stipendieprogrammer for studerende, og derudover modtage finansiell støtte i milliardklassen til infrastruktur og miljøprojekter. EU vil fortsat være den vigtigste handelspartner og der vil fortsat være store tyrkiske befolkningsgrupper i EU.

For det andet bør det ikke ryste tyrkernes kulturelle selvforståelse at stå udenfor EU. Der er ikke tegn på økonomisk stagnation i Tyrkiet, som tilfældet er i de arabiske lande. De offentlige institutioner i Tyrkiet er fortsat håbløse; det er de private ikke: en moderne, stærk, og international konkurrencedygtig privat sektor er under dynamisk udvikling. Tyrkiske ingeniørfirmaer og entreprenører vinder kontrakter i Mellemøsten. Denne modernisering af ”underbygningen” vil før eller siden gennemtvinge en modernisering af den offentlige ”overbygning”. Sovjetunionens opløsning har åbnet en nye indflydelsessfære i de ”tyrkiske” lande: Turkmenistan, Usbekistan, Kirgisien og Kasakhstan. Det er svært under disse forhold at se at landet skulle lukke sig indad. I det mindste landets elite bør komme til at ose af selvtillid.

For det tredje er der intet i de tyrkiske indvandreres reaktionsmønster der tyder på, at et eventuelt holdningskift mod fundamentalisme bremses af et medlemskab i EU. Rabiate muslimske

foreninger i EU nyder forbløffende stor tilgang af tyrkiske unge. Konflikten mellem kurdere og tyrkere vil næppe heller påvirkes mere af EU end konflikten i Nordirland blev det.

Den anden strategiske fordel, der fremføres, er at Tyrkiets optagelse vil vise den muslimske verden at "EU ikke er en klub for kristne". Denne begrundelse er en utrolig fornærmelse mod Tyrkiet, at det skal optages ikke i kraft af sine kvaliteter, men i kraft af sine attributter som muslimske land, så EU ved festlige og kritiske lejligheder kan hive den tyrkiske delegerede frem: "vi har skam også en muslim med i gruppen!" En logisk opfølgning ville være at EU's krystalklare afslag til at acceptere Marokko som kandidatland trækkes tilbage, så EU ikke kan beskyldes for at man optog Tyrkiet og ikke Marokko "fordi EU ikke kan bryder sig om arabere og berbere".

Tilhængerne af tyrkisk medlemskab anfører endvidere to moralske grunde for at EU bør sige ja.

Den ene er: "Tyrkiet var som medlem af NATO parat til at forsvare Europa, derfor bør Europa også acceptere landet i EU." Argumentationen er svag. NATO er en gensidig forsvarsalliance og Tyrkiets deltagelse i NATO var en logisk reaktion på at Rusland, Sovjetunionens fader, siden Ivan den Grusomme i 1400-tallet var Tyrkiets dødsfjende, og at Bosporusstrædet var et strategisk angrebsmål. Man kan ikke udlede en etisk forpligtelse til "ægteskab" ud af et samarbejde, der tjener begge parter interesser.

Den andet moralske forpligtelse der anføres er at "EU i 1999 i Helsinki accepterede at anerkende Tyrkiet som kandidatland." Det skete udelukkende efter massivt amerikansk personificeret ved Udenrigsminister Albright's tilstedeværelse, og det er noget, som tyrkerne er fuldt klare over. USA har let ved at være generøs på EUs vegne, det er ikke USA, der betaler gildet.

Er der nogen, der kan anføre overbevisende grunde til hvorfor et besværligt medlemskab er at foretrække for et godt naboskab? Det er et 20 mia. Euro per år spørgsmål.